

УДК 333 (03)
ББК 81(2Т) Я 92+4Я92

ЛУҒОТ ВА ИСТИЛОҶОТИ
МАРБУТ БА РАСМУ ОЙИН ВА
ПЕШАҶОИ КИШОВАРЗӢ

*Ҳакимова Башорат Наимовна,
н.и.ф., дотсенти кафедраи забони
тоҷикии ДДҲБСТ (Тоҷикистон, Хучанд)*

ЛЕКСИКА И ТЕРМИНОЛОГИЯ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ
ОТРАСЛИ

*Ҳакимова Башорат Наимовна, к.ф.н., доцент
кафедры таджикского языка Таджикского
государственного университета права, бизнеса
и политики (Таджикистан, Худжанд)*

VOCABULARY AND
TERMINOLOGY OF
AGRICULTURAL BRANCH

*Khakimova Bashorat Naimovna, candidate of
philological sciences, Associate Professor of the
Tajik language department under the Tajik State
University of Law, Business and Politics
(Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: markaziitiloot@mail.ru*

Ключевые слова: лексика, сельскохозяйственная терминология, словообразование, сельскохозяйственная отрасль, сельскохозяйственная культура, сельскохозяйственный календарь, земледелие

В статье дан анализ сельскохозяйственной лексики, которая в дальнейшем послужила базовыми словами в словарном запасе таджикского языка. Утверждается, что сельскохозяйственная терминология связана с традициями и обрядами отрасли и семантически, структурно и стилистически отличается от другой лексики таджикского языка. Автор в подтверждение своих соображений приводит примеры слов, образованных суффиксально-префиксальным и другими словообразовательными способами. Отмечается что сельскохозяйственная лексика и терминология встречаются в рукописях древнейших таджикско-иранских источников. Делается вывод о том, что развитие словарно-терминологического запаса таджикского языка, посвященного традициям и обрядам, календарю сельскохозяйственной и крестьянской деятельности, связано с семантико-грамматическими возможностями современного таджикского языка, а также с лексическими заимствованиями и кальками из арабского, тюркского и русского языков.

Key words: vocabulary, agricultural terminology, word building, agricultural branch, agricultural crop, agricultural calendar, agriculture

The article is an analysis of the agricultural vocabulary which further on turned into basic words in the lexical stock of the Tajik language. It is stated that agricultural terminology is connected with rites and traditions of the branch; the former differs from other lexical strata of the language both semantically, structurally and stylistically. To prove her considerations the author adduces the examples of words formed by suffixal-prefixal and other word-building ways. She notes that agricultural vocabulary and terminology occur in manuscripts pertaining to the ancientest Tajik-Iranian originals. The conclusion is made that the development of terminological vocabulary of the Tajik language devoted to rites and traditions related to calendar

agricultural activities of peasants is connected with semantic-grammatical potentialities of Modern Tajik and also with lexical borrowings and calques from Arabic, Turkic and Russian.

Ташаккул ва инкишофи фарҳанги кишоварзии мардуми эронинажод дар забонашон низ осоре аз худ гузошт, зеро забон воқеияти зиндагии соҳибони худро оинавор инъикос менамояд. Қадимтарин намунаҳои хаттии осори халқҳои эронинажод – катибаҳои форсии бостон ва китоби «Авесто» гувоҳи медиҳанд, ки маҳз дар ҳамин давра забонҳои эронии бостон калимаву истилоҳоти инкишофёфтаи кишоварзӣ доштаанд, ки баъдан барои инкишофи луғат ва истилоҳоти кишоварзии тоҷик ҳамчун заминаи мукаммале хидмат кардааст. Дар заминаи вожаву истилоҳоти кишоварзии пешин баъдан бахши марбутҳои низоми луғавии забони форсии миёна инкишоф ёфта, аз ҳисоби захираҳои худӣ ва ҳамчунин иқтибос аз соири забонҳои ҳамҷавор ғанитар гардид. Аз асрҳои IX-X сар карда забони форсии дарӣ ҳамчун марҳилаи навини таҳаввули забони форсӣ рӯ ба инкишоф ниҳод, ки пояи аслии инкишофи он ҳамонро луғату истилоҳоти форсӣ буд ва сарфи назар аз ин ки дар ин марҳила забонҳои арабию туркӣ асаре дар таҳаввули забони форсӣ доштанд, калимаҳои аслии ин забон ва захоиру имконоти дохилии он заминае буданд, ки забони форсии дарӣ бо иттиқо бар онҳо масири таърихии инкишофи худро сипарӣ менамуд.

Истилоҳоти кишоварзӣ яке аз қабатҳои махсуси луғавист, ки вобаста ба хусусияти луғавию маъноӣ (семантикӣ), калимасозӣ ва услубии худ аз дигар калимаҳои умумиистеъмоли забони тоҷикӣ тафовут доранд ва дар низоми луғавии забон ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунанд. Таҳлили гурӯҳҳои луғавию маъноии ин бахши таркиби луғавии забони тоҷикӣ ва муносибати байни ин гурӯҳҳо имкон медиҳад, ки манзараи куллии муносибати низомии байни воҳидҳои забон то ҳаде равшан гардад ва равандҳои инкишофи низоми луғавии забон ба таври мушаххас нишон дода шавад. Таҳқиқи вожаву истилоҳоти кишоварзии забони тоҷикӣ ҳамчунин барои равшан намудани бисёре аз масоили ташаккули этникии халқи тоҷик, аз ҷумла этногенезиси тоҷикон мусоидат хоҳад кард.

Кишоварзӣ аз шуғлҳои қадимтарини мардуми эронинажод ба шумор меравад, ки қадимтарин ёдгориҳои хаттии эронӣ шаҳодати ин нукта мебошанд. Чунончи, дар китоби муқаддаси оини бостонии эронитаборон – «Авесто» кишоварзӣ ва зироат ҳамчун дастоварди беҳтарини инсоният тавсиф ва ситоиш гардидааст (1, с. 431-438), аксари номҳои моҳҳои тақвими форсии қадим мафҳумҳои кишоварзиро мунъакис кардаанд ва номҳои моҳҳои суғдӣ ҳам аксаран ба кишоварзӣ иртибот доранд.

Ба ақидаи баъзе донишмандон, минтақаи кӯхистони Тоҷикистони имрӯза, гарчанде манбаи фарҳанги кишоварзӣ набошад ҳам, баъзе намудҳои зироати ғалладона маҳз дар ин ҷо парвариш ёфта, сипас ба манотиқи дигар паҳн гардидаанд (2, с. 405). Аз тарафи дигар, таърихи мардуми эронинажод аз замони таълифи осори хаттии забонҳои бостонии онҳо (форсии қадим, Авесто) бо фарҳанги кишоварзӣ алоқаманд аст. Даврони оғози фарҳанги китобии мардуми эронинажодро метавон ҳамчун давраи рӯй овардани онҳо аз зиндагии бодиянишинии чорводорӣ ба ҳаёти бумии кишоварзӣ арзёбӣ намуд (5, с. 6-7). Чунончӣ И.М.Оранский таъкид кардааст, ҳанӯз дар китоби «Авесто» «давраи гузариш ба шаклҳои нисбатан пешрафта ва пурмахсултари хочагидорӣ – яъне ба кишоварзӣ ба тарзи зиндагии муқимӣ» инъикос ёфтааст. Ӯ афзудааст, ки таълимоти мазҳабии Зардушт, ки мустақиман пайравонашро ба гузариш ба зиндагии маҳаллӣ ва шуғли кишоварзӣ даъват мекард, ифодаи ғоявии таҳаввулоти иҷтимоӣ-иқтисодии он даврон буд. Дар аарганди сеवуми «Видевдот»

бехтарин макон он чое маҳсуб шудааст, ки «ашаване ҳарчи бештар гандуму гиёҳу дарахтони мева бикорад; чое, ки чунин касе заминҳои хушкро обёрӣ ва заминҳои тарро захкашӣ кунад» (1, с. 43).

Луғот ва истилоҳоти марбут ба расму ойин ва пешаҳои кишоварзӣ вожагону ибороти аз лиҳози сохторашон гуногунро дар бар гирифтааст. Яке аз роҳҳои сохтани истилоҳоти марбут ба расму ойин дар забони тоҷикӣ сохта шудани вожагон бо пасванди –он мебошад, ки аз ин тариқ истилоҳоти зерин сохта шудааст: *говбаророн*, *гандумбодқунон*, *гандумпошон* /*гандумчошон*, *даравкашон*, *дарзабандон*, *отанговезон*, *хирманқӯбон*, *хокпартоён* /*хокпартовон*, *хокандозон*, *ҷуфтбаророн* /*ҷуфтбуророн* ва ғайра. Тафсилоти ин расму ойин дар мақолаи С.Мирзозода ва М.Маҳмудов баён гардидаанд (4, с. 167-192).

Як силсила истилоҳоти ин гурӯҳи луғавӣ-маъноӣ ба воситаи пасвади –ӣ сохта шудаанд, ки дар баъзе мавридҳо ҳамчун муродифоти истилоҳоте мебошанд, ки бо пасванди –он сохта шудаанд; танҳо тафовути маъноӣ дар ин аст, ки истилоҳоти бо пасванди –он асосан иртиботи вожаро ба расму ойин баён менамоянд, аммо бо пасванди –ӣ калимаҳои сохта мешаванд, ки натавонанд номи расму ойин, балки исмҳои амал низ мебошанд: *ҷуфтбарорӣ*, *тухмпӯшӣ*, *гандумпӯшӣ*, *дарзабандӣ*, *хирманқӯбӣ*, *даравқунӣ*, *ҷуфтронӣ*, *обмонӣ* /*обронӣ* ва ғайра.

Чанд истилоҳи ифодакунандаи расму ойини кишоварзӣ бо калимаҳои сохта ифода гардидаанд: *досовез* «расми ба поён расидани дарави ғалла», *кӯратухм* «расми пошидани тухмии гандум ё чав пеш аз даромадани ҳамал (Наврӯз)».

Як гурӯҳи истилоҳот ба тақвими кишоварзӣ иртибот доранд, ки бо роҳҳои гуногун сохта шудаанд. Ин вожаву истилоҳот аслан аз қадимтарин даврҳои таҳаввули фарҳанги кишоварзӣ маншаъ гирифтаанд ва ифодагари таҷрибаи таърихии кишоварзӣ дар байни мардуми тоҷик ба шумор мераванд. Маҳз нахустин бор мардуми эронинаҷод тақвимеро таҳия намуд, ки заминаи аслии он фарҳанги кишоварзӣ мебошад ва бурҷҳои дувоздаҳгонаи ин тақвим, ки номҳои форсӣ доранд, низ то ҳақде ба ҳамин фарҳанг иртибот дошта, ҳаракати офтобро дар доираи ин бурҷҳо ифода менамуданд, ки аз ин сабаб тақвими «шамсӣ» ё «офтобӣ» ном гирифтааст. Ин бурҷҳои дувоздаҳгона, ки ҳамчун моҳҳои шамсии эрониро ифода мекунанд, чунин номгузорӣ шудаанд: *фарвардин* – март, апрел (форсии қадим *ārdakanaīša*), *урдибиҳишт* – апрел, май (форсии қадим *Ūrāvahāra*), *хурдод* – май, июн (форсии қадим *Ūāigrači*), *тир* – июн, июл (форсии қадим *garmanāda*), *мурдод* – июл-август (форсии қадим *amurdād*), *шаҳровар* – август, сентябр (форсии қадим *xšaθrīy-varhra*), *мехр* – сентябр, октябр (форсии қадим *bāgayadiš*), *обон* – октябр, ноябр (форсии қадим *varkazana*), *озар* – ноябр, декабр (форсии қадим *āθrīādiya*), *дай* – декабр, январ (форсии қадим *anātaκα*), *бахман* – январ, феврал (форсии қадим *vahuman*), *исфанд* – феврал, март (форсии қадим *viyaxna*) (6, с. 82).

Тақвим ё гоҳномаи шамсӣ аз моҳи фарвардин шурӯъ мешавад, ки дар аввали ин моҳ чашни Наврӯз ва тамоми расму ойини марбут ба он, ки аслан инъикоси диду назари кишоварзони Эрони бостонро инъикос менамоянд, маҳз дар ҳамин рӯзҳо сурат мегиранд (9, с. 118).

Муҳаққиқон тақвими дигари кишоварзонро, ки дар байни мардуми тоҷик аз қадим расм будааст ва то кунун низ дар байни кишоварзони баъзе манотиқи кӯҳистони Тоҷикистон боқӣ мондааст, низ зикр намудаанд, ки аз рӯйи аъзои бадани инсон ҳисоб карда мешуд. Ин гоҳнома – «тақвими мардона» ё «ҳисоб бар мард» номида мешавад. П.Чамшедов як рисолаи нучумии марбут ба асри X-XI-ро, ки ба

қалами Шохзодамуҳаммад ибни Фаррухшоҳ мутааллиқ аст, омодаи чоп намудааст, ки аз назари луғот ва истилоҳот хеле ҷолиб аст. (8, с. 119-122).

Мутобиқи ин тақвим, ки аслан ба шурӯъ гаштан ва қатъ шудани қорҳои саҳроӣ иртибот дорад, сол ва давраи офтоб ба ду давра тақсим мешавад: офтобниҳоли тобистон ва офтобниҳоли зимистон. Мутобиқи ин гоҳнома ибтидои сол аз аввали Ҷадӣ (Ҷадӣ) гирифта мешавад. Рӯзҳое, ки мутааллиқ ба офтобниҳоли тобистон мебошанд, рӯзҳои мард шумурда мешаванд. Давраи гармои сол ба истилоҳи чиллаи зимистон номгузорӣ шудаанд, ки ҳар кадоме иборат аз чихил рӯз аст. Ҳамчунин чиллаи баҳор ва чиллаи тирамоҳ низ чун давраҳои махсуси сол зикр карда мешаванд. Рӯзҳои моҳҳо ба ин ё он узви инсон номбар мешаванд, аммо шумораи рӯзҳои вобаста ба узви мушаххаси инсон гуногун аст: «Ҳаҷдаҳи Давл ҳисоб ба мард бояд гирифт, чунонки се рӯз ноҳун, се рӯз пушти по, се рӯз бучули по, се рӯз нармаи по, се рӯз бағали по – Давл ба итмом мерасад, Ҳут меदारояд. Се рӯз зону, се рӯз кардафсон (рон), се рӯз мамари пеш, се рӯз мамари пас, нух рӯз рӯда, нух рӯз қабурға – Ҳут ба охир мерасад».

Мутобиқи ин тақвим баъзе рӯзҳо бо калимоте ифода гардидаанд, ки номи ҳайвоноти гуногун ва ё асбобу ашёи рӯзгор мебошанд: «Гирех ва мех – се рӯз, сармо шавад; сағ – шаш рӯз, гарм бувад; занҷир – се рӯз, сармо бувад».

Ё ки: «Асп ва зин – нух рӯз: шаш рӯз, ки ба «асп» тааллуқ дорад, гарм бувад ва се рӯз, ки ба «асп» тааллуқ дорад, гарм бувад ва се рӯз, ки ба «зин» тааллуқ дарад, сармо бувад.

И.И.Зарубин зикр менамояд, ки ин тақвим маҳз тақвими зироаткорони қадим мебошад, зеро марди кишоварз давраҳои кишукор, обмонӣ, парвариш, расидани ҳосил ва ҷамъоварии онро бо ангушт ҳисоб мекард ва баъдан ин ҳисобро такмил дода, дигар аъзои бадани худро низ ба шумори ин гаҳнома даровард (3, с. 61-62). Ҳамзамон навиштааст, ки дар ин тақвим вақт вобаста ба лаҳзаҳои асосии ҳаёти иқтисодии мардуми барзгар ё чорводор ҳисоб карда мешавад.

Аз нигоҳи лингвистӣ бо номи аъзои бадан, ҳайвонот ва ғайра номгузорӣ шудани рӯзҳо аз он назар муҳим аст, ки чунин номгузорӣ шудани рӯзҳо дар давраҳои қадими ташаккули забонҳои эронӣ маъруф буд. Сарфи назар аз ин ки рӯзҳои ҳар моҳ дар забони форсии аҳди сосонӣ ва ҳамчунин забони суғдӣ бо номи фариштагону худоёни куҳан номгузорӣ мешуд, аммо низоми бо калима ифода кардани рӯз, ки баъдан бо низоми рақамӣ иваз шуд, заминае барои таҳияи тақвими «офтоб дар мард» шудааст.

Истилоҳоте, ки номҳои умумии пешаҳои кишоварзиро ифода мекунад, *кишоварз*, *барзгар*, *деҳқон*, *зорей* мебошанд ва дар забони муғуни давраи классикии форсӣ-тоҷикӣ васеъ ба қор рафтааст. Вожаи деҳқон ба ин маънӣ дар забони тоҷикӣ серистеъмол аст, ки аз он номи пеша – деҳқонӣ пайдо шудааст. Ин вожа дар осори классикӣ ба шакли دهقان (dehqān) ва шакли муарраби ҷамъи он دهاقين (dahāqin) сабт гардидааст, ки маъниҳои «кишоварз, зорей; молики замин, заминдор, арбоби деҳ, деҳхудо» (7, с. 365) «дар қадим ба эронӣни асили соҳиби мулку замин, аъам аз деҳшину шаҳршин итлоқ мешудааст» (10, с.11316) доштааст ва ба қавли А.Деҳхудо, ба маъниҳои эронинаҷод, муқобили турку тозӣ, барӣ, бегона, чодарнишин ва бадавӣ ба қор мерафтааст. Ў вожаи دهقان (dehqān)-ро шакли муарраб аз دهگان (dehgān) доништа, зикр намудааст: «эҳтимол меравад, ки арабон эронӣро ба сабаби иштиғол ба зироат ва зироат надоштани арабон «деҳқон» номидаанд». Луғатномаи Деҳхудо маълумоти муфассалеро доир ба таҳаввули маъноӣ ва доираи истеъмоли ин вожа овардааст (10, 11316-11318).

Вожаи «деҳқон» дар забони тоҷикӣ калимаҳое сохтааст, ки мафҳумҳоро ифода мекунад, ки ба кишоварзию барзгарӣ иртибот доранд: *деҳқонзода, деҳқонбача, деҳқонӣ, деҳқонхона*.

Барзгар /барзигар *برزگار* (*barzgar/ barzigar*) чун муродифи калимаи деҳқон истеъмол мегардад, решаи он калимаи; *برز / ورز* (< $\sqrt{\text{barz-}/\text{varz-}}$), ки номи дигари пешаи деҳқонӣ барзгарӣ /барзигарӣ *برزگري* (*barzgarī/barzigarī*) аз он сохта шудааст. Решаи ин вожа ба сифати як чузъи калимасоз дар вожаи дигари мутародиф–кишоварз *کشاورز* (*kišā varz/kešāvarz*), ки калимаи ғайришаффофи асли мебошад, ба кор рафтааст: < $\sqrt{\text{kiš-}+\text{ā}+\sqrt{\text{varz-}}}$; муқ.шавад: *kišt, kišta, kištan, kišlāq/qišlaq* ва ғ. Бо иловаи пасванди –ӣ ба ин калима (кишоварзӣ *کشاورزی*) низ номи умумии шугли мазкур сохта шудааст. Калимаи дигари ин силсила – зореъ *زارع* (*zāreʿ*) вожаи иқтибосии арабист, ки аз решаи *زرع* «кишт, зироат» гирифта шудааст. Дар забони адабии муосири тоҷик номи умумии дигари ин силсила – зироаткор *زراعتکار* ва пешаи он – зироаткорӣ *زراعتکاری* низ аз ҳамин реша маншаъ гирифтааст.

Дар баробари ин силсилаи номҳои умумӣ ҳамчунин як қатор калимаҳое мустаъмаланд, ки номҳои фаръии деҳқон ва пешаи фаръӣ (тахассусӣ)-и ӯро ифода мекунад: ғаллакор, ғаллапарвар, пахтакор, картошкакор, боғдор, боғпарвар, ангурпарвар, лимӯпарвар ва ғайра. Вобаста ба ин номҳо ҳамчунин номҳои пешаҳои фаръии деҳқонӣ сохта шудаанд: *ғаллакорӣ, тоқпарварӣ, пахтакорӣ, картошкакорӣ, боғпарварӣ, тоқпарварӣ, лимӯпарварӣ, обчакорӣ, полизкорӣ* ва ғайра.

Гуруҳи сеюми вожаву истилоҳот калимаҳоро дар бар гирифтаанд, ки шахсро вобаста ба амале, ки дар доираи шугли худ анҷом медиҳад, номбар мекунад. Дар ин бахш номҳоро зикр намудан зарур аст, ки ба соҳаҳои гуногуни ғаллакорӣ мансуб мебошанд: *тухмпош, оброн, обмон, даравгар, хирманкӯб* ва ғайра. Теъдод аз калимаҳо ба воситаи пасванди –ӣ аз ин вожагон сохта шуда, амалҳои фаръии ғаллакориро ифода менамоянд: *тухмпошӣ, шудгоркунӣ, каландзанӣ, хокпошӣ, ҷўякзанӣ /ҷўяккашӣ, молакунӣ, рошбандӣ, хокобкунӣ/хоқобмонӣ, обмонӣ/обронӣ, яқобдиҳӣ, даравкунӣ, ҷуфтонӣ, хирманкубӣ* ва ғайра.

Чанд калимаи ин силсила аз забони русӣ ворида таркиби луғавии забони тоҷикӣ шудаанд: *агроном-агрономия, агроинженер-агроинженерия, агротехник-агротехника, агрохимик-агрохимия* ва ғайра.

Ҳамин тариқ, силсилаи калимоти марбут ба бахши расму ойин ва пешаҳои кишоварзӣ аз қишри қадимтарини таркиби луғавии забони тоҷикӣ маҳсуб шуда, дар тӯли инкишофи таърихӣ худ, таҳаввул ёфта, мукамал гардидааст. Дар инкишофи ин луғоту истилоҳот ҳам заминаҳо ва имконоти худ забони тоҷикӣ (инкишофи маъноии вожагон, калимасозӣ) ва ҳам омилҳои берунӣ (иқтибоси калимаҳо аз забонҳои дигар, гартабардорӣ (калька), истилоҳсозӣ дар қолибҳои тоҷикӣ-арабӣ, тоҷикӣ-туркӣ, тоҷикӣ-русӣ ва ғ.) нақши муҳим бозидааст.

Вожаҳои калидӣ: *истилоҳоти кишоварзӣ, калимасозӣ, шугли кишоварзӣ, фарҳанги кишоварзӣ, тақвими кишоварзон, зироаткорӣ*

Пайнавишт:

1. *Авесто. Қуҳантарин сурудҳо ва матнҳои эронӣ. Гузориш ва наҷӯҳиши Ҷалили Дўстхоҳ. – Душанбе, 2001. – 792 с.*
2. *Вавилов Н.И. Избранные труды. Т.II. – М. – Л., 1960. - 519 с.*
3. *Зарубин И.И. Материалы и заметки по этнографии горных таджиков долины Бартанга /Сборник Музея антропологии и этнографии при Российской академии наук. Т.V. – Пг., 1917. – С. 61-62.*

4. Мирзоев С., Маҳмудов М. Номҳои тоҷикӣ бо пасванди –он //Номаи Пажӯҳишигоҳ, 2005, №7.- С.165-174.
5. Стеблин-Каменский И.М. Очерки по истории лексики памирских языков. Названия культурных растений. – М.: Наука, 1982. – 167 с.
6. Саймиддинов Д. Форсии бостон. – Душанбе: Пайванд, 2007. – 190 с.
7. Фарҳанги забони тоҷикӣ. Ҷ.I. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 951с.
8. Ҷамшедов П. «Офтоб дар мард» ё гоҳшуморӣ бо аъзои бадан //Номаи пажӯҳишигоҳ, 2004, №6. – С.119-122
9. Шабонӣ Р. Одоб ва русуми Наврӯз. – Душанбе: Пайванд, 2008. – 235 с.
10. دهخدا علی اکبر. لغتنامه. در 15 جلد. - تهران، 1370

Reference Literature:

1. Avesto. Ancient Songs and Iranian Texts. Scientific-research work of Jalil Dustkhhoh. - Dushanbe, 2001. -792pp.
2. Vavilov N.I. Selected Labours. V.II. – М.: L., 1960. – 519pp.
3. Zarubin N.I. Materials and Notices Related to the Ethnography of Mountainous Tajiks Valley of Bartang. // Collection of the Museum of Anthropology and Ethnography under the Russian Academy of Sciences. V.V. – Petrograd, 1917. – pp. 61-62.
4. Mirzoyev S., Mahmudov M. Tajik Noun Formation by means of the Suffix **-on**. // Bulletin of the Institute of Languages and Literature named after Rudaki, 2005, № 7. – pp. 165-174.
5. Steblin-Kamensky I.M. Essays on the History of Pamir Languages Vocabulary. Names of Cultural Plants. – М.: Science, 1982. – 167pp.
6. Saymiddinov D. Persian Ancient Language. – Dushanbe: Payvand (Tie), 2007. – 190pp.
7. Tajik Language Dictionary. V.I. – Moscow: Soviet Encyclopedia, 1969. – 951pp.
8. Jamshedov P. «The Sun for Man» or Agricultural Calendar. // Bulletin of the Institute of Languages and Literature named after Rudaki, 2004, № 6. – pp. 119-122.
9. Sha`boni R. Culture and Traditions of Navruz Holiday. – Dushanbe: Payvand (Tie), 2008. – 235pp.
10. Dehkhudo, Ali Akbar. The Interpretation Dictionary. In 15 volumes. – Tehran, 1370 hijra.